

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

1914-1918

Ενότητα 31

Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα
του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Α. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Η ταυτόχρονη δράση τριών παραγόντων:

1. Ιμπεριαλισμός
2. Εθνικισμός
3. Μιλιταρισμός

Ιταλική αφίσα που σατιρίζει τη γερμανική επεκτατική πολιτική στο πρόσωπο του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου του Β'.

Αναλυτικά:

1. Ο ιμπεριαλισμός: η πολιτική επέκτασης των βιομηχανικά αναπτυγμένων χωρών σε βάρος άλλων. Συγκεκριμένα:
 - ✓ επιθετική προσπάθεια αναπτυσσόμενης Γερμανίας να καλύψει ανάγκες της σε πρώτες ύλες, καύσιμα και αγορές, με την αναδιανομή παγκόσμιου πλούτου και αποικιών
 - ✓ αντίδραση Βρετανίας και Γαλλίας, που έλεγχαν ήδη τις περισσότερες αποικίες

1. Τα αίτια του πολέμου: ο ιμπεριαλισμός

Το βιομηχανικό δυναμικό κάθε έθνους αναγκάζεται να παράγει, να υπερπαράγει. Αυτή την υπερπαραγωγή πρέπει να τη διαθέσουμε. Κι έτσι ριχνόμαστε στις παγκόσμιες αγορές ενώ κλείνουμε τη δική μας αγορά με προστατευτικά μέτρα. [...] Έτσι με φυσική νομοτέλεια, η μία χώρα βαδίζει εναντίον της άλλης, συγκρούεται μαζί της. Ποια θα εξασφαλίσει την οριστική υπεροχή των εθνικών βιομηχανικών της προϊόντων και με ποιο τρόπο; [...] Μήπως με πόλεμο; Η Αγγλία και η Γερμανία αλληλοϋποβλέπονται: ο πόλεμος είναι η μόνη τους λύση.

Α. Μερχέμ, *Η εργατική ζωή*, 1911.

A. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

2. Ο εθνικισμός: Εθνικά αισθήματα κυριαρχούν στους λαούς της Ευρώπης και καθορίζουν την πολιτική των κρατών. Οι πολιτικές αποφάσεις δεν αφορούν πρόσωπα, αλλά έθνη.

2. Τα αίτια του πολέμου: ο εθνικισμός

Ο θρίαμβος των εθνών συνεπήρε ολόκληρη την Ευρώπη με μια μεταδοτική κίνηση που κάνει ολόκληρη την ήπειρο να ενδιαφέρεται για οποιαδήποτε αλλαγή επέρχεται σε μια από τις χώρες που την απαρτίζουν. Συγχρόνως το εθνικό συναίσθημα μετατράπηκε σιγά σιγά σε ένα αλαζονικό και απόλυτο πάθος, που δεν ικανοποιείται παρά μόνο με την εξύψωση ενός κράτους σε βάρος των άλλων.

S. Bernstein & P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης*, μτφρ. Α.Κ. Δημητράκοπουλος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 2, σ. 266.

A. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

3. Ο μιλιταρισμός: ο υπερτονισμός των στρατιωτικών αξιών ενισχύεται διαρκώς.

- ανάπτυξη γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας & στρατιωτική ενίσχυση Γερμανίας
- κι άλλες χώρες ενισχύουν τον εξοπλισμό τους
- τονίζεται η σημασία και η αξία του πολέμου για την επίλυση διεθνών διαφορών μεταξύ κρατών.

3. Τα αίτια του πολέμου: ο μιλιταρισμός

Μας εκπαίδευσαν δέκα εβδομάδες σ' ένα στρατόπεδο κι αυτό το διάστημα μας επηρέασε πιο βαθιά από τα δέκα χρόνια του σχολείου. Μάθαμε πως ένα γυαλιστερό κουμπί βαραίνει περισσότερο από τέσσερις τόμους του Σοπενάουερ [Γερμανός φιλόσοφος]. Ξαφνιασμένοι στην αρχή, ύστερα πικραμένοι και στο τέλος αδιάφοροι παραδεχτήκαμε πως, σημασία δεν έχει ο νους μα η βούρτσα των παπουτσιών, το πνεύμα μα το σύστημα, η ελευθερία μα τα γυμνάσια.

Ε.Μ. Ρεμάρκ, *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο*, μτφρ. Σ. Βουρδουμπά.

Β. ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ

1. Τα αντίπαλα στρατόπεδα του Α' Παγκόσμιου πολέμου, 1914.

1. **ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ / ΤΡΙΠΛΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ:**
Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία
2. **ΕΓΚΑΡΔΙΑ / ΤΡΙΠΛΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ (Entente Cordiale) ⇒ ANTANT:** Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία

Οι σύμμαχοι της Εγκάρδιας Συνεννόησης

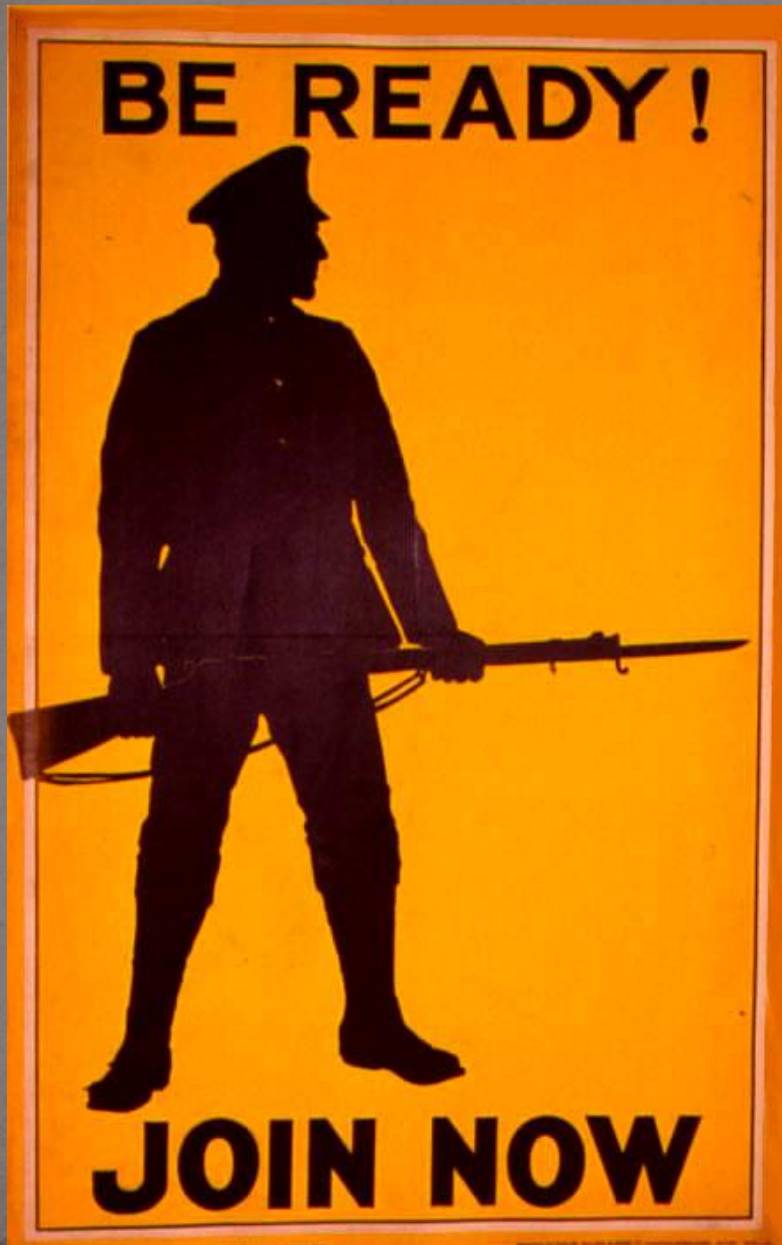
Γ. Η ΑΦΟΡΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- ❖ **Ιούλιος 1914, Σεράγεβο**
Βοσνίας: ένας Σέρβος
εθνικιστής δολοφονεί τον
διάδοχο του Αυστριακού
θρόνου Φραγκίσκο
Φερδινάνδο
- ❖ Ρωσία & Γαλλία
δηλώνουν συμπαράσταση
στη Σερβία
- ❖ Γερμανία στο πλευρό
Αυστροουγγαρίας
- ❖ 6ο κηρύξεις πολέμων στα
επόμενα 4 χρόνια

Ο διάδοχος της Αυστρίας Φραγκίσκος Φερδινάνδος και η σύζυγός του Σοφία στο Σαράγεβο (28 Ιουνίου 1914), λίγο πριν από τη δολοφονία τους. Στην ένθετη φωτογραφία ο Σέρβος φοιτητής Γκαβρίλο Πρίντσιπ, μέλος μυστικής οργάνωσης, που τους δολοφόνησε.

Η Βρετανία καλεί τους άνδρες της να καταταγούν

Δ. ΤΑ ΜΕΤΩΠΑ

- Γερμανοί εισβάλουν στο Βέλγιο & κινούνται προς το Παρίσι ⇒ αποκρούονται από γαλλικό στρατό (Μάρνης)
- Βρετανία κηρύσσει πόλεμο στη Γερμανία
- Δυτικό μέτωπο μεταξύ Γαλλίας – Γερμανίας, όπου σκάφθηκαν χιλιόμετρα χαρακωμάτων
- Ρωσική προέλαση στην Αν. Πρωσία ανακόπηκε από γερμανικές δυνάμεις
- Ανατολικό μέτωπο μεταξύ Ρωσίας– Πρωσίας

Τα μέτωπα

Ο Α' παγκόσμιος πόλεμος: συμμαχίες, πολεμικά μέτωπα, απώλειες

■ Κεντρικές δυνάμεις	Η απώτατη γερμανική προώθηση στα δυτικά, Σεπ. 1914	Γερμανική διείσδυση στη Ρωσία, Μάρτ. 1918
■ Τριπλή Συνεννόηση	— Γραμμή χαρακωμάτων, Νοέμ. 1914	— Η γραμμή της ανακωχής στα δυτικά, Νοέμ. 1918
■ Προσχώρησαν στις Κεντρικές Δυνάμεις	... Η απώτατη ρωσική προώθηση στα ανατολικά, Σεπ. 1914-15	... Ιταλικό μέτωπο
■ Προσχώρησαν στην Τριπλή Συνεννόηση	— Ρωσικό μέτωπο, Νοέμ. 1914	... Βαλκανικό μέτωπο
	— Η γραμμή του μετώπου την επόχη της ανακωχής Μπρεστ-Λιτόφσκ μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας, Δεκ. 1917	★ Επαναστατικές προσπάθειες † Απώλειες

Χαρακώματα Δυτικού μετώπου

Στρατιώτες στα χαρακώματα του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου.

Φωτογραφίες χαρακωμάτων από το δυτικό μέτωπο. Τα χαρακώματα αποτέλεσαν σύστημα αμυντικών οχυρώσεων, το οποίο προσέδωσε μια στατική μορφή στις πολεμικές επιχειρήσεις, συντελώντας στην παράταση του πολέμου, στην αίσθηση της ματαιότητας της πολεμικής προσπάθειας και σε σκληρή δοκιμασία της ψυχικής ισορροπίας των στρατιωτών.

Το δυτικό μέτωπο

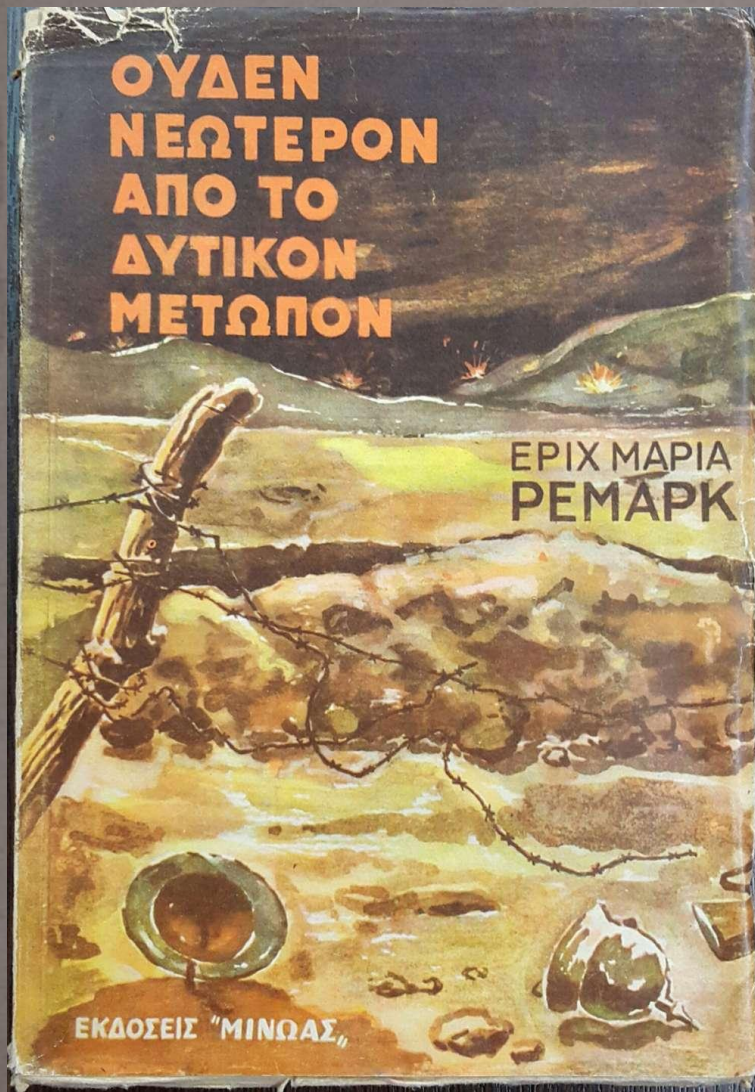

2. Η ζωή στα χαρακώματα.

«Τρως, πίνεις δίπλα στους νεκρούς, κοιμάσαι ανάμεσα στους ετοιμοθάνατους, γελάς και τραγουδάς συντροφιά με τα πτώματα [...]. Οι νεκροί ήταν χωμένοι στα τοιχώματα των χαρακωμάτων, κεφάλια, πόδια και κορμιά μισά, έτσι όπως τα είχανε παραμερίσει οι αξίνες και τα φτυάρια της ομάδας που έσκαβε». A. Horne, Ιστορία του 20ού αιώνα, σ. 578.

Έριχ Μαρία Ρεμάρκ, Ουδέν Νεώτερον από το Δυτικόν Μέτωπον (Im Westen nichts neues) (1929) – ταινία 1930

- «Είμαι νέος. Είμαι είκοσι χρονών. Μα από τη ζωή μονάχα την απελπισία έχω γνωρίσει, αυτή την αγωνία, το θάνατο και το πιο επιπόλαιο, το πιο παράλογο αλυσόδεμα της ζωής σε μια άβυσσο πόνου. Βλέπω να σπρώχνονται οι λαοί, να χτυπούν ο ένας τον άλλον και να σκοτώνονται δίχως να λένε τίποτα, δίχως να ξέρουν τίποτα, με τρέλα, πειθήνια κι αθώα».
- Αυτή είναι η παρακαταθήκη του νεαρού στρατιώτη Πάουλ Μπόουμερ, που μαζί με μια παρέα συμμαθητών του βρέθηκε από τα θρανία στα χαρακώματα, στην πρώτη γραμμή του μετώπου. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου θα ζήσουν τη φρίκη του θανάτου και τη σκληρή πραγματικότητα της μάχης, τη διάψευση των προσδοκιών τους και την προδοσία. Ωστόσο οι νεαροί στρατιώτες της γερμανικής Σιδηράς Νεολαίας στέκονται στις θέσεις τους, υπακούουν εντολές, σκοτώνουν για να επιβιώσουν, έτοιμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους σε έναν πόλεμο που δεν καταλαβαίνουν.
Το μυθιστόρημα «Ουδέν νεώτερον από το δυτικόν μέτωπον» εκδόθηκε το 1929 και χαρακτηρίστηκε ως το πιο συναρπαστικό λογοτεχνικό έργο για τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μεταφράστηκε σε 45 γλώσσες, έκανε εκατομμύρια πωλήσεις και γυρίστηκε δύο φορές σε κινηματογραφική ταινία.

Ε. ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ & ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ 1914-1915

1914: Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πόλεμο στο πλευρό Κεντρικών Δυνάμεων

1915: Βουλγαρία συμμαχεί με Κεντρικές Δυνάμεις, που έτσι κυριαρχούν στα Βαλκάνια

Φεβρ. 1915 Αντάντ επιχειρεί κατάληψη Στενών, αλλά αποκρούεται

Οκτ. 1915 Αντάντ αποβιβάζει στρατό στη Θεσσαλονίκη

Ελλάδα ουδέτερη ακόμη

Ιταλία προσχωρεί στην Αντάντ (υποσχέσεις εδαφών)

ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Τριπλή Συνεννόηση - Σύμμαχοι

Μεγάλη Βρετανία
Γαλλία
Ρωσία
Σερβία
Βέλγιο
Ιαπωνία
Ιταλία (1915)
Ρουμανία (1916)
ΗΠΑ (1917)
Ελλάδα (1917)

Τριπλή Συμμαχία - Κεντρικές Δυνάμεις

Γερμανία
Αυστροουγγαρία
Οθωμανική Αυτοκρατορία
Βουλγαρία (1915)
Ρουμανία (Μάιος-Νοέμβριος 1918)

Στρατόπεδο Συμμάχων στη Θεσσαλονίκη

SALONIQUE - Musique dans le campement Français

ΣΤ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1916

➤ Φεβρ. 1916: Γερμανική επίθεση στο Βερντέν Γαλλίας. Πολλοί νεκροί, χωρίς αλλαγή στο μέτωπο

➤ Γαλλοβρετανική επίθεση στο Σομ επαναφέρει μέτωπο στην αρχική του θέση

Γαλλικά αεροσκάφη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Η αεροπλοΐα αναπτύχθηκε ταχύτατα στις αρχές του 20ού αιώνα, κυρίως για στρατιωτικούς λόγους. Τα αεροπλάνα χρησιμοποιήθηκαν ήδη από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, σε περιορισμένο όμως βαθμό και κυρίως για αναγνώριση του εχθρού και για βομβαρδισμούς.

3. Εργάτριες σε εργοστάσιο πυρομαχικών κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο: όταν οι άντρες πήγαν στον πόλεμο, οι γυναίκες πήραν τις θέσεις τους στα εργοστάσια. Έτσι έγινε ένα ακόμη ουσιαστικό βήμα προς τη χειραφέτηση της γυναίκας.

Ζ. ΚΑΜΠΗ 1917

- Αποκαλύπτονται οι κοινωνικές διεργασίες που είχε πυροδοτήσει ο πόλεμος
- Γαλλία: ισχυρό αντιπολεμικό κίνημα με σοσιαλιστική ιδεολογία, ανταρσίες στο μέτωπο, εκτελέσεις στρατιωτών
- Ρωσία: επανάσταση – ανατροπή τσάρου
 - νέα κυβέρνηση ανατρέπεται από σοσιαλιστική επανάσταση Οκτ. 1917. Σύναψη ειρήνης με Γερμανία (Μπρεστ-Λιτόφσκ, 1918)
- ★ ΗΠΑ συμμαχούν με Αντάντ (Απρ. 1917) σημαντική βοήθεια
- ★ Ελλάδα σύμμαχος Αντάντ (Ιούν. 1917, μετά από κρίση Βενιζέλου-Βασιλιά)

Η. 1918: ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Βερολίνο 1918, η Επανάσταση στους δρόμους - η σοσιαλδημοκρατία άντρο της αντεπανάστασης

- Φθιν. 1918: Κεντρικές Δυνάμεις & σύμμαχοί τους συνθηκολογούν σταδιακά
- Γερμανία: σοσιαλιστική επανάσταση ανατρέπει αυτοκράτορα Γουλιέλμο Β΄. Εξουσία στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ

- 8.000.000 νεκροί
- 20.000.000 τραυματίες
- Τεράστιες υλικές καταστροφές
- Ευρώπη εξαντλημένη, αλλαγμένη

Ο πόλεμος αυτός εξασθένησε και υπονόμειυσε θεσμούς και αξίες, όπως η **κοινοβουλευτική δημοκρατία***, τα **φιλελεύθερα ιδεώδη** και η **ελεύθερη οικονομία**, και εισήγαγε ή επέτεινε άλλους θεσμούς, όπως ο κρατικός παρεμβατισμός στην οικονομία και η παρέμβαση των στρατιωτικών στην πολιτική. Επιτάχυνε επίσης την αποσταθεροποίηση και τη διάλυση των **πολυεθνικών αυτοκρατοριών** της Ευρώπης, της **Αυστροουγγαρίας** και της **Οθωμανικής Αυτοκρατορίας**.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος στη λογοτεχνία

- ✓ Έρικ Μ. Ρεμάρκ, *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο* (1929).
Έργο-μνημείο της αντιπολεμικής πεζογραφίας.
Δείτε, επίσης, και την ομότιτλη ταινία.
- ✓ Ανρί Μπαρμπύς, *Η φωτιά* (1916).
Μια νατουραλιστική περιγραφή της ζωής των στρατιωτών στα χαρακώματα.
- ✓ Στρατής Μυριβήλης, *Η ζωή εν τάφω* (τελική μορφή 1931).
Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος με τα μάτια ενός ανθρώπου που τον έζησε πολεμώντας στην πρώτη γραμμή.
- ✓ Σεμπαστιέν Ζαπριζό, *Ατέλειωτοι αρραβώνες* (1996).
Μια ανθρώπινη, αντιηρωική ματιά στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο.
Δείτε, επίσης, και την ομότιτλη ταινία.